

Varpas išeina kas mėnesis. Metinė prekė su parsiumtumu:
 Rusijoje (kuvertuose) . . . . . 5 rubl.,
 Prusuose . . . . . 3 Mk.,
 Amerikoje ir kitur 4 Mk.

VARPAS

Apgarsinimai V a r p e,
 ištisa eilutė smulkaus
 rašto, kaštuoja
 60 fen. arba 30 kap.

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Lenkų bažnyčia Lietuvoje.

Nr. 7 „Przegląd Wszepolski“ 1900 metų randame gan aktyvų laišką „kunigo i kunigus“ apie lietuvišką klausymą, kurį ne prošalį ir mums peržvelgti. Kiekvienas gal atsimena, kaip ne sykį tas pats laikraštis talpindavo straipsnius, pilnus neapykantos prieš naujai kilusį judėjimą ir jo vadovus. Tasai straipsnis perimtas suvis naujos rimtos dvasios, išguldo labai teisingas pažiūras kaip ant lietuviško judėjimo jo, vadovų teip ir ant lenkomanų („lietuvedžių“, kaip juos ten vadina); visai užmiršdamas, kad ir pats „Prz. Wsz.“ nesenei buvo tokiu „lietuvedžiu.“

Štai tasai straipsnis:

„Ne galiu nurodyti nuo kurio tai laiko, bet jau labai senei dvasiškija paskirdama kunigus i lietuvių. parapijas neatboja ant lietuviškos kalbos: kunigus lietuvius siuncia i baltgudiškas parapijas, o ne mokačius lietuviškai — i lietuviškas. Vaisiai tokio valdymo buv apgailėtini. Lietuviai negalėjo suprasti pamokslų svetimoj kalboj sakomų, baisiai kraipė poterius, suvis nesuprasdami jų prasmės; per tat tikėjimiškuose dalykuose braidė po tamsybes. Kas link tautystės su lietuviškas atsitiko, tas pats kaip ir su lenkais Silezijoje: lietuviai, kaip Silezijos lenkai ištautėjo per bažnyčią. Lenkai suvokietėjo, lietuviai subaltgudėjo — teip, subaltgudėjo, bet ne sulenkėjo.

Stebėtina gal ir nesuprantama, kaip tai lenkiški pamokslai prisidėti galėjo prie sugudėjimo lietuvių; o vienok teip yra, keliuose žodžiuose pasistengsiu tą darodyti. Lietuviai matė, kad jų kalba bažnyčioj niekinama; pamaž ir jie patys pradėjo gėdytis savo kalbos. Lietuviška kalba bjauri, *pagoniška*, sakė kunigai, ir lietuviai, aklai tikėdami kunigams, pradėjo ir patys teip manyti.

Vienok negalėjo jie išmokti lenkiškai (tik arti didesnių miestų gyvenantiems tai pasisekė) vien tik iš kunigiškų pamokslų, nes teip jau kasdieniniam gyvenime negirdėjo lenkiškai kalbant. Todėl suprantama, kad tokiose sąlygose budami griebėsi už kalbos, kuri labiau panaši lenkiškai ir kurią vartoja kaimynai baltgudžiai. Pirmučiausiai pradeda priimti

baltgudišką kalbą lietuviai artymiausieji baltgudžių kaimynai, nes ta kalba labai panaši i lenkišką, bažnyčiose vartojamą, ir jos lengviausiai išsimokyti, nes visa kaimyniška tauta susieidama su jais ją vartoja. Teip tai prasiidėjo subaltgudėjimas lietuvių, pirmiausiai pasieniose, paskui jau baltgudiškos bangos pamaži užliejo Lietuvą, kas kart labiau susiaurindamos jos entnografiškus rubežius ant naudos Baltosios Gudijos.

Dabar-gi jau matome, kad Gardino rėdyboj' nesigirdi lietuviškos kalbos. Naujamiestis (Nowogròdek) kada tai buvo Lietuvos sostapylis, o šiandien ten nėra nė žymės lietuviškos kalbos. Lidos pavietis, kitą kart grynai lietuviškas, šendien tik iš dalies tokiu tebeprisiliko; Vilniaus, Trakų, Šventėnų pav. yra toks-pat likimas. Ant didžiausiųjų plotų Gardino ir iš dalies Vilniaus rėd. šiandien skamba baltgudiška kalba ir tik vardai sodžių ir upių nurodo, kad gyvena ten ištautėję lietuviai. Šiandien savo akimis regime tą baltgudėjimo processą: senukai nekuriuose dar lietuviškai kalba, o jų vaikai vien tik baltgudiškai, o vaikų vaikai jau nesupranta, da-gi pasityčioja iš kalbos savo bočių-prabočių.

Dvasiškija ar nematė ar nenorėjo matyti to ištautėjimo processo Lietuvoj', o galėjo jį atitolinti labai lengvai, paguododama lietuvišką kalbą, įvesdama tą kalbą i bažnyčią, platinama mokslą krikščionišką žmonių kalboj', sakydama lietuviškus pamokslus. Lietuviai matydami, kad jų kalba verta šventos vietos ir altoriaus, verta pasikalbėjimo su Dievu per malda, verta šventų giesmių ir gimnų, nebutų pametę savo kalbą dėl baltgudiškos. Tai-gi dvasiškija, arba tikriau diecezijos valdžia, neįgalėjo sulenkint Lietuvą, bet prisidėjo prie subaltgudinimo jos, prisidėjo gal but to nesuprasdama, bet prisidėjo ir tuom prirengė pamatą russifikacijai. Kas-gi nemato, kad „obrusenije“ baltgudžių eina greičiau ir lengviau, ne kaip „objedinienije“ lietuvių. Todėl ant vyskupų krinta visa kaltė už tai, kad jie turėjo vištos akis politikos dalykuose. Jie tai buvo *gudų valdžios* pagelbininkais, nors ir to nesuprasdami; teip jie buvo pagelbininkais tos valdžios, kuri varo laukan lietuvišką kalbą iš mokyklų, užturi

jos išsilavinimo, uždrausdama spausdinti lietuviškas knygas ir laikraščius, teip-pat ir vyskupai išstremdami tą kalbą išbažnyčios trukdė jos išsilavinimą.

Tik paskutiniuose laikuose kunigai, lietuviški patrijotai, dėl naudos tikėjimo ir tautos pradėjo įvesti į bažnyčią lietuvišką kalbą, toj kalboj' pradėjo skelbti pamokslus ir kalbėt su žmonėmis. Ta pakraipa tarp kunigų kilo. Vienok vyskupai ne tik neprisideda, bet dar trukdo, tai bausdami ir persekiodami kunigus lietuvius, tai paskirdami juos į baltgudiškas parapijas, o nemokančius lietuviškai į lietuviškas.

Zdanavyčiai diaceziją valdant, nuėjo pas jį delegacija Vilniečių su prašymu įvesti vienoj' nors mažiausioj' Vilniaus bažnytelėj' lietuviškus pamokslus ir giesmes. Vyskupas nusiuntė deputaciją pas general-gubernatorių, o pats da greičiau nukeliavo pas tą poną prašyti, kad neišklaustų prašymo deputacijos. Orževskis vienok priėmė lietuvius, kaip lapė. Švelniu būdu nusiuntė jis juos pas savo sekretorių Sudejkiną dėl geresnio išaiškinimo klausymo. General-gubernatoriūs norėjo patirti, ar ne galima bus pasinaudoti iš lietuvių kovojo' su polonizmu. Anot žodžių Sudejkinio galima esą tikėtis, kad valdžia padės lietuviams, kad tik jie sutrauktų visus ryšius su lenkyste ir pareikalautų įvedimo lietuviškos kalbos ne į vieną, bet į visas Vilniaus bažnyčias. Lietuvių delegacija nenorėjo stoti išvieni su valdžia prieš lenkus. Užuođė tai Sudejkinas ir kaip lietuviai antrąsyk atėjo pas Orževskį, tai jau jis priėmė juos be lapės ličynos: „Tamistos užnodat valdžiai neišrišamus klausymus. Tamstos turita perdaug laiko,“ rėkė įpykęs gudų botagėlis. Vienas lietuvis užtėmyjo, kad „Jėvo Prevoschoditelstvo“ ne apie tą dalyką kalbąs, nes ne apie lietuvišką klausymą atėjo jie pasikalbėti, bet pasiklausti, ar jis nespriešs, jeigu vyskupas panorėtų leisti lietuviams vartoti lietuvišką kalbą vienoj' Vilniaus bažnyčioj', viršininkas suriko: „Tamistos užmirštat, kad aš galiu liept jus surišti.“ Lietuviai visi kaip vienas, nė žodžio nepratarę, nei galvos nenulenkę (ne atsisveikinę) apsigrėžė ir išėjo.

Zvieravyčiai pradėjus diaceziją valdyti, Lietuviai kreipėsi prie jo su tuom pačiu prašymu. Nurodė jam: kad daug tarnų ir kareivių, labiaus iš Žemaitijos atvykusių, nesupranta lenkiškai ir kad kelios lietuvaitės mirė ligonbutyj' be išpažinties, nės dėl jų neatrado kunigo lietuvio, o lenkiškai ligonės nemokėjo; kad daug mažesnė vokiečių kolonija turi bažnyčią šv. Onos su vokiškais pamokslais; kad įvedimas lietuviškų pamokslų nebus jokia naujiena, nes lietuviška kalba pripažinta ir pri-

imta rituale ir dar 50 metų atgal Vilniuj' vienoj' bažnyčioj' buvo lietuviška kalba; kad iš atžvilgio ant tikėjimo naudos yra reikalinga turėti vieną lietuvišką bažnyčią, į kurią galėtų kreipties lietuviai visokiuose reikaluose, kaip tai dėlei išpažinties, dėlei ligonių aprūpinimo, kad lietuviai nereikalautų vaikščioti nuo bažnyčios prie bažnyčios, kol nepasiseks at-rasti kunigą mokantį lietuviškai, nuo kurio dar malonės prigulės klausyt išpažinties, ar ne, eit ar ne eit prie ligonio, neprigulinčio prie jo parapijos; ant galo kiekvienam yra brangi kalba su pienu motinos įgyta, kurioj' žmogus yra pripratęs girdėti Dievo žodį ir kalbėti su Dievu per maldą.

Vyskupas Zvieravyčia ir nemėgino sugriaut anų nurodymus: da-gi pasakė, kad jis pats apie tai mislijąs, prašė lietuvius palikt išrišimą jų prašymo jam ir laikui. Lietuviai kantriai lukėjo. Metams praslinkus jie atkartojo savo prašymą. Vyskupas ir vėl išlydėjo pasiuntinius, paduodamas viltį ir prašydamas jų kantrybės; apreiškė tik, kad netikys, buk daug esą lietuvių, norinčių to, ko prašo delegacija, kad tie tarnai ir sargai esą užganėdyti ir ne trokštą permainų. Ateina pas vyskupą keturi lietuviai žemesniosios luomos, bet kapelionis ar sekretorius neprileidžia prašėiokėlius lig Jo Mylistos (vienok tai duoda vyskupui Zvieravyčiui tiesą tankiai atkartoti: „prie manęs ir mažutyčiai lengvai prieina“). Ilgai be jokių pasekmių lietuviai laukė, ant galo persitinkino, kad vyskupas ilgu tęsimu nori juos privarginti ir atimti nuo jų visą norą tolesnių prašymų; pasakė, jie paduose prašymą ant rašto, nors jiems labai nemalonu perkelti klausymą ant oficiališkos dirvos, bevelytų išrišti jį privatiškai, kas labiau pritinka *susinesimams* vaikų su tėvu, arba piemens su avelėms. Padavė prašymą lietuviškai. Sekretorius vyskupo Boguševyčia pasakė lietuviams, kad prašymas negali but išpildytas, nes parašytas ne valdžios kalboj', priegtam nesuprantamoj', o jie ne esą priversti jieskoti vertėjo. Ant tokio „*dictum*“, pritin-kančio gudų *činovnikui* kanceliarijos formalistui, lietuviai atsakė: „labai liudna, kad Jo Mylista nesupranta ir nenori suprasti kalbos savo aveliū.“ Tuoj' vienok padavė prašymą valdžios kalboj'. Ikišiol prašymas neišpildytas, nors po jo pasirašė tukstantis su visr žmonių.

Gali but, kad patsai vyskupas ir turi geras norus, tikriausiai, kad jį sukelia prieš lietuvius aplinkiniai ir dvasiški patarėjai, tie patys, kurie prikaltėjo jį eit ant puotos, iš-keltos Muravjovo atminėiai. Man teko patirti jų pažiuras, kas link lietuviškos bažnyčios. Anot jų lietuviams rupi tautiški siekiai,

o ne tikėjimiškai, ir iš bažnyčios nori naudotis kaip iš įrankio tiems siekiams. Vadovai lietuviško judėjimo esą žinomi kaip indeferantai tikėjimo reikaluose, nepildą tikėjimo prideryščių; iš kur-gi umai pas juos atsiradęs toksai rupesnis apie tikėjimišką gerą savo brolių varguolių? Jų mieriai lyginasi separatizmui, atskalai bažnyčioj'. Ant galo visi gyventojai Vilniaus supranta lenkiškai. Tokius maž-daug argumentus priveda lietuvių priešai.

Pamėgisiu čia patirt svarbumą tų argumentų. Pirmučiausiai paklausiu: kokią tiesą turime užmesti lietuviams kitokiems siekiams, ne kaip tuos, kuriuos jie savo prašyme išguldo? Bet jeigu gret su bažnytiniais siekais būtų ir tautiški, tai kaip tas gali kenkti bažnyčiai?! Jeigu jau nėra užduotim bažnyčios šelpti tautišką judėjimą, tai juo labiau negali but jos siekiu nei tiesa tam judėjimui priešintis. Ant budo lietuvių, stovinčių pirmoj' eilėj' lietuviškos kolonijos, negalima žiūrėti ir jis negali turėti įtekmės ant pasielgimo vyskupo. Nežiurim, kas prašo, bet žiurim, ko prašo ir ar jo prašymas yra teisingas. Nors ir labai nusidėjęs žmogus arba katalikystės priešas prašytų to, kas jam pagal Dievo ir žmonių tiesas prigulėtų, vyskupas negali, neturi tiesos jam atsakyti; o ką-gi bekalbėti, kad lietuvių delegatai nei žemai morališkai stovi, nei nėra katalikystės priešais. Ant ko pasiremđami kunigai apskelbia juos bedieviais, tai dėl manęs paslaptis. Gal but turėdami pavyzdį gudų valdžios užvedė paslaptinę policiją, kuri praneša apie tikrybę („*prawomyslnosc*“) tikėjimo, teip pat kaip gudų šnipukai praneša apie „*blagonadiožnost*“ politiską. Užmetate separatizmą — paklausiu: ar užgimė tikėjimiškąs separatizmas sodžiuj', kur bažnyčiose viešpatuoja lietuviška kalba? O pirm negu pasakyti, kad visi supranta lenkiškai, padarykit surašą tarnų, sargų ir kareivių (klaudami ar supranta lenkiškai), o pakol to surašo nepararėte, kokią turite tiesą sakt, kad parašai ant prašymo neturi vertės?

O kad visi gyventojai Vilniaus moka gudiškai, tai negali but ir kalbos. Jeigu kartais valdžia panorėtų įvest į bažnyčias gudiškus pamokslus ir giesmes, pasiremđama ant to, kad visi supranta gudiškai, tai diacezijos vyriausybė neturėtų tiesos priešintis, kad nenustot nuoseklumo („*pod karą niekonsekwen-cyi*“); nes valdžia pasiremđtą ant to pat argumento, antž kurio dabar remiasi vyskupas. Kovodami prieš lietuvius kunigai pasinaudojo iš spaviednyčios, sukėlė visą gaują davatkų — liežuvininkų, niekad nenurimstančių, aklai atsivadusių savo dvasiškiems tėveliams; jos išnešioja baisių baisiausius išmislus, apkalbas, danešimus, sukelia tamsius mieščionis prieš

litvomanus. Nėra nieko pikčiausio, kaip pratraukti į kovą minią, storai ginkluotą prietrais, burtais, visais tamsybės ženklais. Pradedą skrieti baidios žinios, kurias tik bepročio galvoj' gali kilti, vienok tas žinias tankiausiai priima už teisybę net apšviestėnėjie žmonės, savo įnirtime neapkęsdami priešų. Štai pavyzdžiai. Litvomanai kelia begėdiškas orgijas, paleistuvingas puotas. Rinkdami parašus apsitaisydavę visokių činauninkų rubais, prisisegdavę spitys ir kryželius, kad įbauginus praščiokėlius lietuvius galėtų lengviau priversti pasirašyti ant prašymo. Litvomanai esą tai socialalistai, o bažnyčia jiems esanti reikalinga atspausdinimui ir laikymui socialistiškų brošiūrų. Tokias tai pasakas apsakinėja vienas kitam, kurstydami kits kitą prieš litvomanus. Galimas daiktas, kad tos pasakos padarė įtekmę ant vyskupo, ir tuom galima išaiškinti, kodėl jis teip ilgai ne išpildo lietuvių prašymo. Ant galų galo priėjo iki tam, kad viena dievobaiminga žmona, dagirdusi, kad iš nakties atrado ant gatvės numirėlį, suriko: „tai litvomanų darbas.“ Vargšė! Vilniaus davatkoms litvomanai matyt išsižiuri su velnio ragais ir nagais. Nemaža garbė lietuviams, kad jų priešai apkalbinėja juos, biauuroja, sukelia prieš juos tamsią minią ir tt.; tur but kito ginklo neišranda kovoj' su jais.

Didžiausią pragaistį daro lietuviams, apskelbdami juos gudų sėbrais, priešininkais lenkų ir visko, kas tik lenkiška. Ant vieno susirinkimo šeimininkė pratarė į svetį lietuvių šiais žodžiais: „tegul džiaugias lietuviai, štai Vilniuj' bus pastatyta stovyła Kotrynai, išgelbėjusiai lietuvius iš po lenkų jungo.“

Lietuvis atsakė: „kuodidžiausią smugį lenkystei Lietuvoj' uždavė ne kas kitas tik Muravjovas, vienok prie atidengimo jo stovylos nebuvo nei vieno lietuviu. Vyskupas Zvieravyčia ir grovas Plioteris, kurie dalyvavo Muravjovo puotoj', ne lietuviai.“ Pavasarį 1899 m. pasirodė brošiura prieš Vilniaus katalikų dvasiškiją, patarianti padėti parašą ant Aušros Vartų („*Ostra Brama*“) gudišką ir lietuvišką vieton dabartinio lotyniško ir tt. Kunigai tuoj paleido garsą, kad tą brošiūrą lietuviai parašė ir joj esąs lietuvių programą išreikštas. Vadovai lietuviško judėjimo net nežino, kas autorius tos brošiūros ir stigavoja, kad galėjęs tokią brošiūrą tik lietuvių priešas parašyti, norėdamas juos apšmeižti mus visuomenės nuomonėj', teip pat galėjo ją parašyt kvailys, su kuriuo lietuviai negali turėti jokio solidariskumo. Bažnyčia turėjo netikusius sunus, net popiežius, draugija turi išgamas, armija turėjo savo išdavėjus, o visokios draugystės — netikėlius. Vienok nieks ne

drysta darbus vieno kvailio išgamos užmesti visai bažnyčiai, visai draugijai, armijai, visai draugystei. Kodėl-gi tik kas link lietuvių pasinaudoja iš kitos liogikos? Ne, ne mes, lietuviai, darome sąkalbą su valdžia! Kur, kada mes tarėmės su valdžia prieš lenkus, kaip Zdanavėčia su Orževskiu prieš mus? Ne mes norėjome pasinaudoti iš valdžios kalbos prašyme, rašytame į vyskupą, tame, teip sakant, mūsų namų reikale. Orževskis pagąsdino mus surašioti, o teip nesidaro su pagalbininkais (sąkalbininkais).

Taktika lietuvių priešų ištikrųjų gali sukelti separatizmą lietuvių nuo lenkų: spaudžiami mus ne mažiau kaip maskolij; matydami, kad mes priešai viso, kas lietuviška, gali sušukti pasipiktinę: „jeigu jau ne lemta mums lietuviams likti, tai mums vis vien, ar lenkais,“ ar gudais tapsime!“ Tokį šauksmą gali sukelti ta lietuvių dvasia („skrainy litwinożerczy duch“), viešpataujanti jau tankiai tarp mūsų. Išjuokiami, skriaudžiami visuose savo jausmuose ir tiesose tautiškose, gal but jau senei puolę į atvirą valdžios glėbį, jei ne prigimta jų tautai kantrybė, apsižiūrėjimas ir pasibiaurėjimas eiti išvien su lupikais, užpuolėjais brolių to paties tikėjimo, vienoj' nelaimėj' esančių.

Toki vaidai tarp dviejų prislėgtų tautų gali išeiti tik ant naudos prispaudėjo, kurs greičiau ir lengviau gali įveikti kiekvieną tautą skyrium, ne kaip sujungtas meilės ryšiais.

A. S.

Apleistasis.

Jus stebitės ir nesuprantat,
O ar pasigailit kada:
Kad man pačios jaunystės metuos
Galva nukaršus ir žila?
Štai skliantas — giedras, o apniauki,
Kad užsirustini, dangau:
Su juoda širdgela užmigęs,
Su baltu planku pabudau!

Apkalstę tėvą už liuosybę,
Išvarė į žiemų šalis;
Močiutė smugio neatkėlė —
Iš skausmo truko jai širdis.
Du Tėvu aš turiu danguose,
Dvi Motinas tarpe žvaigždžių:
Nė vieno tėvo, nė močiutės,
Ak! nejaučiu aš tarp žmonių.

Kas mielas rytas, vos aušrelė
Tik tvykstelia dangaus krašte,
Aš trokštu galo savo vargui
Teiraujuos augštyj žydrame;
Švelnus vėjalis mane sveikin,
Apskaista veidas rausvuma,

Ir tartum aniols į padanges
Masin: ir tav jau čia vieta.

Regiu, štai, dvejetą karvelių,
Kaip jie myluojasi karštai,
Ir širdį spaudžia: kas vargdienį
Aplėbs nors kartą širdingai?
Paguodos širdžiai jau nejieškau —
Jai balsas čia niatlieps meilus;
Nereik man svieto meilės — smertis
Vien užiedotinė man bus.

Nesyk jus stebitės ir klausiat,
O rasi gailitės kada:
Juog aš švelnius jaunystės metuos
Be vilties vystu, kaip gėla.
Dangus štai mėlsvas, — audrai kilus,
Tuoj apsiniaukia debesiais:
Juodi vargai mane suvystė,
Išvystė su žilais plaukais. *M'Kėkštas.*

Antra didi politiška byla.

Buvęs Suvalkų gubernarskas žandarų viršininkas Vonsiacki, tapo perkeltas į Liepoją, kur jis užmanė sukelti da didesnę bylą, nėgu kaip buvo padaręs Suvalkų gubernarskas. Jam pasirodė, kad lietuvių prasikaltėlių čion jau teip daug priviso, kad jam lengva bus pagerinti savo renome, kaipo išjieskotojo ir išnaikintojo lietuvių socialistų arba kokių ten separatistų, kurie išduoda ir prilaiko bairius laikraščius, kaip „Varpa“ ir „Ukininką“. Apsigaus ir čion nabagas, nės ikišiol nėra da rods Lietuvoje socialistų, o ir visa separatistų kaltė tik tame, kad jie užrubežyje spaudžia lietuviškus raštus. Kaip-gi kitaip gal buti, jeigu Maskolijoj spanda nedaleista. Tokiais separatistais padarė jug juos pati valdžia ir pasėjus tokius grudus, dabar supykus nor išnaikinti užaugusius vaisius. Išnaikinti visų vaisių negalės nė Vonsiackiai, nė kiti velniai, nės tuos vaisius gamina augmuo, kursai sykį užaugęs, niekados nesidnuoda nukirsti. Valdžia pyksta dėlei lietuvių judėjimo, bet kiti valdžios tarnai iš to džiaugiasi. Juo daugiau pasirodys prasikaltėlių, juo daugiau bus darbo visokiems žandarams juo geriaus bus patiems žandarams, nės tai aiškiai parodo, kad jie yra reikalingi, kad viešpatystė yra pavojuje. Jie gal da labjaus džiaugiasi iš to, kad lietuviškiejie raštai išeina ir kad juos skaito, negu patys lietuviai — tai jiems gera proga pasirodyti. Kad tikrai teip yra, tai geriausia liudyja atsitikimai Panevežio paviečio laike muštynių žydų — ten buvo prokuratoriaus surasta, kad nekurias proklamacijas, kame žmonės buvo kviečiami mušti ponus, kunigus ir maskolij viršininkus fabrikavo nekas kitas, kaip patsai Linkavos žandaras, kursai su pa-

gelba agentų žydelių platino tuos atsišaukimus tarp žmonių.)*

Užtai ir dabar Vonsiackis siaučia po Lietuvą, kaip kiaulė įpuolus į bulves — areštuoja ir daro kratas pas tuos, ką vadina save lietuvais. Kiek jis padarė kratų ir areštų, sunku apskaičiuoti. Kaip žinome, suimtais buvo d-ras Vainėkis, Ambrozaitis ir stud. Janulaitis. Toliaus buvo suėmęs Landsbergą iš Maskvos, kurį neužilgo paleido už kauciją 400 rub., ir Motiejų Čiapa, miravą sudžią iš gilios Siberijos, kurį ir-gi paleido už kauciją. Paskui iš Petrapiljo nugabeno į Liepoją baigusį universitetą Vaclavą Čepanį, kuris ten jau antras mėnuo kaip sėdi ir d-rą Jurgį Alekną iš Vilkmergės apskrčio. Neapsėjo ir be gražiosios lyties — buvo nugabenta į Liepoją Elzbieta Jodinskaitė ir mokinėja vaikų Braziukė. Kratų socialai buvo padaryta Kauno gub., Revelyje, Dorpate ir Petrapilyje. ir vis pagal paliepiamą Vonsiackio, kursai jieško „varpininkų“ ir gal da socialistų. Galo bylos da nematyti, nors prokuratoriai pradeda jau abejoti, ar išeis kas nors iš šio siuntimo įkirėjusio visiems Vonsiackio. —

Pasišnekėjimas.

III.

Yra Lietuvoje miestelis, apie kurį *vox populi* nutarė, esą ten viena iš galvos išėjusi moteriškė, antras pagedęs šuo, trečias pristavas. Ačiu tik tamsumui mūsų žmonių, tapo lygšiol klebonas nepriskaitytas kaipo ketvirtas prie tos draugystės.

Pristavo darbus, kaipo žmogaus viešėjusio apsvaigėlių namuose ir imančio, teip sakant, algą už gesinimą tarp mūsų kiekvieno šviesos žiburėlio, dar galima, jeigu neišteisinti, bet vis-gi suprasti. Bet kaip pavadinti tokį kleboną, kurs gerai pažinodamas vilko (pristavo) dantis, negina savo avelių nuo jų, tik dar siundo?

Pristavas neužmiega ramiai, neiškratęs miestelyje arba kokiame sodžiujame namų, vis įieškodamas lietuviškų raštų ir nesykį surasdams juos. Dažniausiai pasirodo, juog koks kaimynas keršydams savo nelaimingam artumui pranešė apie jį. Likimas to paskutinio žinomas: dažnai pats ukininkas, uždirbęs visai šeimynai duoną, nors ir didžiausiam darbymetyje suimtas, turi viską apleisti ir kalėti. Toks kalėjimas ir paskui išsiuntimas tęsiasi dažniausiai nuo trijų lyg penkių ir šešių metų. Kalyns nustoja tame laike sveikatos, pritirdamas yvairių dvasios ir kuno kančių; šeimyna pasilikusi be vadovo ir duon-

davėjo, vos skursta, jau nuo pat-pradžios pušėtinai į skolas įsivariusi. Jug kiekvienas suimtas mėgina pinigais užkšti valdžios tarnams gerklę, vis dar neišmanydamas, juog Lietuva nėkuomet nė pinigais, nė ašaromis, nė širdies skausmu nepripenės tų besocū.

Ką daro tuo tarpu tos nelaimingos šalies klebonas, kuris minta iš tų vargdienių sunkauso darbo? Ar įlipęs į pamokslinycią ramina jis neteisingai nukentėjusius? Ar ragina juos prie vienybės? Ar skleidžia šviesos ir teisybės meilę? Ne, viso to neišgirsi. Klebonas susirinkusiems klausyti Dievo žodžius, skundžia vien tik „didžiamokslus“, patardamas, ne vien nuo jų pačių šalinties, bet lenkti dagi tokius tėvus, kurie savo vaikus mokslan leidžia.

— Jie (t. y. „didžiamoksliai“) — sako — vien tik didžiuojasi savo mokslu; patys apie Dievą neišmanydami nė tiek, kiek septintų metų vaikas, platina visokias knygas ir laikraščius. —

Mat pristavas medžioja ant tų knygų ir laikraščių, o klebonas iš pamokslinycios nurodo, kur juos galima užteiti. O, tu tamsybės apaštale! Kur tavo krikščioniška meilė, kur prisirišimas prie tėvynės, kur pagalios gėda?... Doro žmogaus širdis linksta visuomet prie skriaudžiamų ir nelaimingų. Ar tu širdies neturi, kad nuvargintai tėvynei netenka kibirkštes jausmo? Jeigu ir turi ypatingą nesutikimą su „didžiamokslu“, tai apkalbinėk jį prieš jo ir savo pažįstamus, keršyk visokiu budu, nepalik ant jo doros nė nago juodumo, jeigu tavo katalikystė tik leidžia tau teip daryti. Męs tylėsime. Į tokius tavo darbus žiurėsime vien tik kaip į tavo ypatingus nuopelnus. Bet kaip tik išdrįsai viešai pratarti, pasinaudodams iš viešos vietos ir savo oficiališko padėjimo, keršydams vienam, suvadžioti šimtus, tai jau žingsnis, už kurį nuo tavęs visa tauta reikalauja atskaitos.

Zinau, juog išgirdęs tuos žodžius, vien tik nusišypsosi. — Tauta?! Tauta?! — sakysi, tarytum negalėdamas suprasti, ką tas žodis reiškia. — Tauta lietuviška?! Kas ji šiandien?!... Tuščias skambėjimas lupose inteligentų saujos. Tai žodis vartojamas jų laikraščiuose. Realiskame gyvenime jos šiandien dar nematyti. Yra tik minia tamsuolių nieko dar šiandien nenumanantių apie tuos ryšius ir pridermes, kurie iš atskiros, tik apie savo ypatingus reikalus besirūpinančios žmogystos, padaro tautos sąnarį. Tie tamsuoliai jug dar tebeklauso savo kunigų kiekvieno ištarimo ir nėkuomet jokios atskaitos nė darbų, nė žodžių nepareikalavo. Todėl iš jų pusės kunigai sau jokio pavojaus nemato.

*) Žur. koresp. iš Panevėžio pav.

Bet neužmirškite, jug laikas ant vietos nestovi, ir šiųdienų valandos jau paskaitytos. Atsiranda Lietuvoje kasdien daugiau žmonių apšviestų, gerai numanančių, kurlink veda savo tėvynę. Tie ir mėgįs visomis pajiegomis ginti savo brolius nuo visokių priešų, vistiek ar jie dėvės žandarų, pristavų arba kunigų pardavikų švarkus.

Sauksi vėl „Varpas“ ima kibti prie tikėjimo. Vėl iš aukštybės tikėjimiško sosto imsi metyti žaibus ir perkunus ant netikėlių.

Pažinodama gerai tuos jūsų ginklus, laikau už priedermę paaikinti, jug nepakeliu čion balso prieš tikėjimą, nes atskiriu per daug gerai tikėjimą nuo kunigų. Saukiu čion tik visus tautiečius šalinties nuo tokių kunigų, kurie žodžiais (ypač iš pamokslinycios) ir darbais stengiasi atitraukti mūsų žmones nuo tautiško judėjimo ir šviesos.

Kiekvieno dorą lietuvio namų durys turi būti užvertos tokiems kunigams, lygiai visiems valdžios šnipukams. Kol senovės lietuviai įstengė savo šventas girias apginti nuo prasieliečių įėjimo, tol tauta gyvavo. Ginkime męs savo namų slenkstį nuo visokių atėjunų ir pardavikų. Musų tiesos šiandien aprubežiuotos. Nuo viešo gyvenimo atstumti, neturime nė savo mokyklų, nė knygynų, nė teatro, nė sueigų, kur galėtumėm apsvarstyti savo tautos likimą. Šios dienos kulturiško žmogaus dvasios reikalus turime užverti tarp keturių sienų musų grįčių. Todėl visomis spėkomis stengkimės įkurti jose židinių tikros tautiškos šviesos. Tegul nors šeimynos gyvenime bus leista mums liuosai manyti, be baimės šnekėti apie tai, kas kiekvienai tautai yra brangu.

Juog tamsybės pajiega, kaip patyrėme nesykį, ir čion išiskverbia, ir musų namų sienos neapgina mus nuo jos... bet jeigu jos tarnai peržengia musų slenkstį, te daro tai, kaip atviri priešai ir naikintojai musų kultūros. Mės iš savo pusės kiek galėdami lenkime jų draugystės, jų pažinties. Stengkimės su jais niekuomet nieko bendro turėti. Vis-gi ir jie žmonės, musų toks su jais apsiėjimas pamokys juos, kad nė skriauda silpnųjų, nė didelė alga... artimų guodonės jiems nesuteiks. Nes ir musų morališkas išlavinimas liepia mums kiekviename žmoguje paguodoti žmogų ir branginti, kas jam šventa yra. Bet mokykime ir kitus, kad nedasilytėtų musų šventenybių.

Krislai.

Dėkavodama už Jo trisų aukauja tą darbą gerbiamam tautiečini P. A.

IV.

* * *

Paprasta ukininko grinčia. Nedėldienis. Seklyčioje susirinko žmonių buris. Pats šeimyninkas, jo žmona, jų dukterys, paprastos sodžiaus mergaitės, vienos išaugusios, kitos dar piemenės, keli kaimynai ir ant vasaros sugrįžęs iš tolimojo miesto studentas baigia mokslą. Per privertą langą vėjalis pučia razėtų ir žirniukų gardų kvapą. Linksmas tėvas sunų sulaukęs su kaimynais geria alutį. Mergaitėms teipo-gi tenka viena antra stiklinė; žiuri jos juokdamos tai į sugrįžusį brolių, tai į kaimynus, tai subara pusbalsiai vieną kitą. Motinos akys kaip priliptusios prie sunaus veido. Meilė, viena tik meilė jose. Ta viena tikrų tikriausia meilė: doros motinos prie dorąjo vaiko. Žiurint į tos sodietės jausmą, baisu lieka pavadinti jį taip paprastu ir dažnai visos šventenybės nustojusiu žodžiu. Matai tos motinos akyse ir viso jos raukšlėto veido judėjime, kad ta meilė įsteigė jos dvasiai atskleisti daugybę sodietėms nežinomų dalykų. Ta meilė leido jai išalkusiai nejusti bado, leido nukentėti nuo svetimųjų skaudžius užgavimus, nutylėti savųjų išmėtinėjimus... Leido skriausti kitus savo vaikus iškėlimui vieno...

Nėgalėdama akių atitraukti nuo mylimiausiojo vaiko, nerasdama kitų žodžių išreiškimui veržiančių jos krutinę jausmų, drebančiomis lupomis laikas nuo laiko šnabžda: „aš myliu mokslą... aš myliu mokslą...“

Ką reiškia tie žodžiai neišgudintos motinos lupose, mokačios vos skaityti ant maldaknygės, turi suprasti tas sunus, ilgai mintas kruvinu tėvų prakaitu. Jo šeimynos darbas tapo jam kopėčiomis, kuriomis pasiekė aukštas mintis, prakilnius jausmus.

Bet ar užteks jam tų minčių ir jausmų tokiam darbiui atlikti, kurio pavyzdį duoda jam jo motina vargdiene? Ar jo tėvynė? Ar jo širdyje nors dalelė tokios meilės, kuri teip gausia srove plaukia ant jo iš motinos širdies?...

V.

Balius.

Balius. Plačiam kambaryje prie baltųjų sienų žiba gražiai kelios gazinės liamos. Niekas neprimena čia didžiųjų miestų susirinkimų. Nėra čia nė į akis duriančių turtų, nė augštųjų luomų pusnuogių moterų, norinčių pamegždžioti Olimpo deives. Visos moterys nuo seniausios iki jaunesnios dengias pado-

riais drabužiais. Jaunesniųjų dalis tarytum dainų išdainuota, tarp rūtų ir lelijų išauklėta, seniai užmirštuose tautiškuose rubuose džiugina akis. Tik žvilgtėrėjus į vyrų eiles darosi truputį nesmagu. Studentų švarkuose guzikai ir auksu siutos apikaklės primena kazarmas, činovnikus ir kitus lietuviams lygiai skaudžius dalykus.

Vienok numanant, kad tie studentai tai kaulas mūsų kaulų, kraujas mūsų kraujo, kad tai mūsų tautos viltis, jaunuomenės žiedas, ateities karžygiai... mintys vėl nusiramina ir širdis ima džiaugtis.

Kertėje muzikantai-žydai rėžia snausdami visokius mozurus, polkas ir valcus...

Tarpduryse sustojęs tarnų ir sodiečių buris džiaugiasi žiūrėdamas į šokančius ponus. Jaunuomenė sukasi vikriai; mergaičių veidai kaista, akys blizga. Vaikiniai vis smarkiausiai ir smarkiausiai dūžo padais grindų lentas.

Pauzose tarp šokių garsiai skamba lietuviška kalba, pertraukiama tik mergaičių linksmomis juokais.

Studentų burelis, daugiausiai iš ukininkų luomos, džiaugiasi, kad pavyko įsteigti Lietuvoje tikrai lietuvišką balių.

Po jų švarkais, susagstytai aukšniais guzikais, širdys plaka... pilnos džiaugsmo, ramumo, vilties, — pilaos troškimo, tarnauti tam, kas yra tikrai lietuviška ir teip labai jiems brangu.

Kad tik išsinėrus iš tų švarkų, pasisektų jiems pasilaikyti širdyje tuos pačius jausmus!

VI.

Byrutė.

Vargiai tesurasime kitą vietą teip mūsų tautos numylėtą, kaip Byrutės kalnas.

Jau žiluose amžiuose žaliuojančių pušių paunksnyje susirinkdavo čia lietuviai garbinti prigimties spėkas. Čia jie guosdavosi dievams rūstoms dienoms užstojus; čia prašydavo užderėjimo savo laukams; čia į kovą eidami meldė palaiminimo savo ginklams. Jų maldoms pritardavo banguojanti jūra, nerami ir nenulstanti, kaip žmogaus širdis. Vaidelečių giesmės plaukė susiliedamos išvien su pušyno gaudėsiu. Dangun kilantieji dumai nuo aukuro traukė mintis peržengti paprastas matomas ribas...

Ilgainiui senovės aukurams užgesus, vaidelečių giesmės nutylus, atranda vėl žmonės tėvų numylėtąjį kalnelį. Gyslėtomis, nuo darbo sukietėjusiomis rankomis užrita jie ant pat viršaus plytas, rąstus ir akmenis ir stato namus Tam, kurs pasigailėjo šios pasaulės mažųjų, Savo prisakymuose sulygino visus ir visus lygiai numylėjo...

Praslinko daug amžių nuo tos didžiosios meilės apsiraiškimo... Nesuskaitytus kartus pražydo čia žolynai... Vietoje vėtros išverstų medžių dygo ir augo nauji... ir tiems supuvus dar kiti... Bet ir šendien pušyse vėjas liudnai tebegaudžia, ir jura vis neramiai tebebangoja, ir vargdienių ašaros tebesimaišo su jų prakaitu, ir žmonių krutinėse vargai teberusi, lygus senovės aukurų liepsnai.

Ten, kur plunksnotos pušių viršūnės kartu su užtiesiančioms kalną samanoms ir žolynais tarytum tirpsta juros ir dangaus žydrume, ten tebejieško nuraminimo ne tik mažųjų širdis, bet ir šios pasaulės didieji užsigėdė tos mūsų padangės rimtos grožybės. Jie sujūdino šimtus rankų ir pastatė pakalnėje daug puikesnius namus už auos, kurie kalno viršūnę puošia.

Tos pačios vargdienių rankos dėl kasdienės duonos kąsnio, skina pušyną ir tveria dygių tvorą, kuri pusę kalno, tos mūsų tėvų šventvietės, atrėžia prie didžturčio sodybos.

Atsiskyres ta neprieinama tvora nuo paprastų šios pasaulės vaikų, žiuri valdonas pro puikaus rumo langus į minią tairaujančių jam darbininkų, per ištisą dieną susilenkusių, pilstančių žemę vien jo sodybos pagrožinimui...

Pušys gaudžia... Jura banguoja... Vėjas purena kranto smiltį... Baltos žuvėdros skriedamos mirkina sparnų galelius mėlsvoje bangose... Toli... toli... aušta saulė, nešanti lygybę visiems, ardanti dygias tvoras, užtvertas neišmanymo. (Užbaiga bus.)

Korespondencijos.

Panevėžis, [vertimas į pravoslaviją]. Kas žin kada bus byla kankinamų kalėjimuose vaikų, apkaltintų už prigulėjimą prie žydų mušimo šią vasarą. Suimta jų į kelias dešimtis, nekurie jau sėdi nuo Birželio mėnesio, kitus dabar da suėmė. Policija, norėdama užsitarnauti prieš aukštesnę valdžią, stengiasi padaryti tą žydų mušimą kuone pradžia maišto Lietuvoj', — o ji mat su savo gera galva, su kazokų nagaika, bus sustabdžiusi jį pačioj' pradžioj'. Nekuriuos žmones teip įbaugino policija su tardininkais, kad jau pradėjo jie įtikėti, kad tai buvo didžiausias peržengimas gudų įstatymų, už ką busianti aštriausia bausmė.

Nekurie kaliniai baimės apimti nė patys ne žino ką bedaryti, kaip išsigelbėti į nelaimę įkritus, ir kaip skęstantis griebia už paduoto skustuvo, teip ir iš jų keturi priėmė stačiatikių tikėjimą; popas juos kalinyj' besėdint apkirštijo. Nelaimingi jie tikėjosi išsukti, priimdami pravoslaviją išsizadėdami savo tikėjimo. Bet kaip buvo kalėjime pirm krikšto, teip ir po jo ten tebetupi ir bus nubausti

kart su kitais, su tuom tik skirtumu, kad kiti kaliniai gal atras tarp žmonių gerą širdį dėl savęs ir pagelbą, o tie keturi tik paniekinimą tarp visų ir savo tarpe kalėjime skersa akia ant jų žiurės.

Baugstus lengvadušiai!

Vienas iš jų vardu Šiaulys ordinarčikas dvarponio daktaro Dokalskio Vaškų parapijos.

Žmogus.

[Panevežio pav. Šią vasarą nekuriuose Panevežio pavieto miesteliuose pusberniai tiek apdaužė žydeliams langus, ir juos pačius, kuris po ranka paklino. Vis tai „litvomanų darbas“, kaip įtiki visi jų priešai: teip va ponai bajorai, dvarponiai (bent nemažas jų skaitlius) tiki, kad tai pirma „litvomanai“ išmėgė savo kumščią ant žydų sprandų, o paskui jau eis juos, bajorus, skersti; latviai vel ant savo sprando laukia lietuvių kumščių; valdžios-gi tarnai nori iš to atsitikimo padaryti politišką judėjimą, kurs galų gale kris ant jų, Dievo duotų tarnų galvos. Vienu žodžiu visiems pradėjo kinkos drebėti lig tik išgirdo, kad kur ten sujudo šokia tokia spēka; kiekvienas, baimės apimtas, keikė tuos, kurie pagal jų nuomonės yra jų priešais — naujai kilstančia spēka.

Iškurs susitvėrė pas juos toksai persitikrinimas, nesunku suprasti: kiekvienas, kurs jaučiasi kaltu esąs, bijosi baismės, ir kad tik nors šėšėlis baudžiančios rankos kur pasirodytų, arba garsas apie ją pasklystų, giliai dedasi prasikaltėlio širdin. Paklausk nors vieno, kurs tame dalyke po tamsybes braido, ant kokių faktų jis remia savo persitikrinimą, iš kur jis žinias pasėmė? Tankiausiai nė pats nežino, arba „teip mano kumetis (ordinarčikas) kalbėjo,“ arba vel „mano dedės žydas paktininkas sakė, — tai jau tur but tiesa!“ atsako. Ir nors tu žmogus parodyk, kaip juodas ant balto, kad jo baimė ant nieko neparemta, — nepertikrįsi jo: jau kad teip sakė kumetis, arba žydas paktininkas, tai negal buti jokios abejonės.

Valdžios tarnai leido paskalas, buk buvę atsišaukimai ant žydų mušimo išlipdyti („litvomanų“ darbas); bet pasirodo nieks jų niekur nematęs apart tų valdžios tarnų. Nedyvai, kad esant tokiam įbūgimui ir sumišimui dvarponių, žydų ir valdžios tarnų, buvo atvaryti kazokai; jie turėjo apsaugoti juos nuo užpuolimo tų nedorų, žvėriškų sutvėrimų-praščiokelių, jų naguose kenčiančių. Kad jau juos atvarė, nors darbo ir ne davė — nes nebuvo prieš ką kariauti — bet palengvino ir padrąsino policiją: pradėjo ji čiupti į savo nagus katra tik galėjo, — ar jis daužė žydų langus, ar tik teip sau į miestelį nuėjęs buvo,

to nežiurėjo, — ėmė ir tiek, o katras paskui nekaltas buvo, galėjo išsipirkti. Tokiu nekaltiausiu budu policija galėjo papildyti savo kiauras kišenes.

Mūsų prieteliams tas visas atsitikimas ir-gi išėjo ant naudos: kazokų aficeriai pasirodė linksmais ir gražiais žmonėmis esą, su kuriais puikiausiai galima laiką praleisti ir tuom parodyti savo prisirišimą prie sosto, „blagonamieriennost“ ir „blagonadiožnost“; o jug kiekvienas puikiai numano, kad be tų ypatybių galima dangaus karalystės nustoti, o su tuom galima artyumą ir apvogti ir užmušti ir visai nuskriausti ir visada kuogeriausiu žmogum palikti.

Štai va jums, broliai, gražus ir teisingas paveikslėlis, sakau gražus ir teisingas, nes teip jau retai ant mūsų padangės ką nors gražaus galima pamatyti, kad jei kas kartais ką ir parodo, tai jau nebenorime tikėti, kad tai galėtu buti teisinga: — pas mus tik svajonės gražios beliko!...

Tai buvo apie 15. liepos 1900 metų Vaškuose; miestelyj' stovėjo kazokai, ir policija su visu įnirtimu gaudė žmones, — suėmė daug. Reikėjo varyt Panevežio kalėjiman. Kad kartais katras nepabėgtų, retežius ant rankų dėjo; tą juodą darbą turėjo atlikti uriadninkas, latvys.

„Niekad savo amžyje nedėjau žmogui retežių ant rankų ir nedėsiu!“ pasakė uriadninkas. Lyg žaibas tie žodžiai sukėlė pristavo kumstis, ir jos lyg perkunai nukrito ant uriadninko žandų. Niekas tai negelbėjo, — prisiėjo pačiam pristavui retežius žvanginti, — ir retežiai žvangėjo, o pono daktaro dvarponio Dokalskio namuose šoko: šoko kazokai su daktaro dukterimis ir kitoms panelėmis jo plačios giminės čion suvažiavusios. Pašokę gražus ir linksmi kazokėliai dėkavojo savo panelėms širdingu rankos paspaudimu, o kurs gražesnis ir linksmesnis išrinktinę maloniai bučiavo... Šoko. Pašokę gėrė ir vėl šoko... Vienas čia buvęs gimnazijos mokintinis nuliudęs stovėjo ir prisidėt nenorėjo; bet tėvas barė ir liepė: vaikas verkdamas gėrė...*) Prisigėrę ir ant arklių užsėdę po miestelį jodinėjo prasi-vėdinti ir kazokų „džigitovką“ pažiūrėti; atsi-vėrė ponų mašnos ir duosni ranka saujomis pinigūs kazokams žarstė... Ant rytojaus ponai ir panelės į vežimus susėdę važiavo, o kazokai gret raiti jojo, aplankyti kazokų viršininką Linkavoj' pasilikusį, vienkart pakeliui ir nekurius „išmintingesniusius“ dvarponius aplankyti.

*) Po pietų ar po vakarienės p. Dokalskis gražia ir griaudingą kalbą kalbėjo į „brolius kazokus“.

Keliu linksmiejie kazokai rodė savo žaislus ir papročius, teip va: kaip kazokai sau pačias skiriasi, — prišokęs prie 16 metų skaišcios mergaitės čiupo pusiaugniužą ir vilkt ant arkljo! . . . Kiek tai džiaugsmo ir linksmybės! Ne, tarp mūsų nerasi teip smagių ir drąsių vaikinų! . . .

Ilgai da po to atsitikimo mergaitės negalėjo užmiršti tų gražių ir linksmyų kazokėlių: — tai ugnis, ne žmonės! . . . T. R.

Rozalimas (Panev. pav.). Daugumas mus ponpalaiškių da vis nenustoja laikę lietuvišką kalbą už muzikišką, „klapų“ kalba. Giliai jų širdise da užsilikę šaknys baudžiavos laikų; užėina jiems koks upas ir pradeda rėkt, kad turi teip but, kaip jie nori; bet jau perėjo tie laimingi jiems laikai ir nieks jų nesugrąžis.

Ir ponia Bagdanavyčienė Rozalimo parapijos užsimanė įvest Rozalime lenkiškas evangelijas. Matot, Meištavyciui smilgių parapijos, Panevėžio pav. pasisekė priverst savo kleboną skaityt ir lenkiškas evangelijas, tai kodėl ji negalėtų tą pata padaryt. Teisybė, lietuviškai ji gerai moka; net laiškus savo klebonui Olševskui, išvažiuavusiam į užrubežę, rašydavo lietuviškai. Ji, matot, jau tokios poniškos veislės: nenor „klapiškų“ evangelijų klausyti ir gana.

Šimet važinėjo ji užrubežį. Ten susitiko Kauno vyskupą Paliuonį, ir ėmė jo maldaut, kad lieptų Rozalime lenkiškas evangelijas skaityt. Vyskupas, turbūt kad atsikratyt nuo jos, liepė važiuot jai namon ir pasakyt Rozalimo komendoriui (vikarijušui) Kazlauckui, kas jis, vyskupas, prisako jam skaityt evangelijas lietuviškai ir lenkiškai. Bagdanavyčienė prašė raštelio, bet vyskupas nedavė.

Bagdanavyčienė parvažiavo namon. Tuoj nubėgo pas kunigą ir linksmai sakė, kad vyskupas liepęs skaityt evangelijas ir lenkiškai. Bet kunigas nepaklausė jos; matot vyskupas išvažiuodamas į užrubežę prisakė visiems kunigams jokią permainų be jo nedaryti; o da prieš tai buvo liepęs skaityt evangelijas tiktai lietuviškai.

Poniai nepasisekė, nežinojo prie ko pulties; bet atrado gerą užtarėją kunigą Višinską, kuris buvo kamendorium Rozalime prieš kun. Kazlaucką. Kun. Višinskas atrašė jai laiškelį, kad jis budamas Rozalime skaitė evangelijas lietuviškai ir lenkiškai. Bagdanavyčienė nudžiugo; jie tuoj paleido tą laiškelį per rankas. „Tegul visi žino, kad už teisybę stoviu!“ mislijo ji. Eidamas per rankas tas laiškelis užkliuvo ir pas davatkas. Jos tuoj nunešė jį savo kunigui Kazlauckui. Jis perskaitė laiškelį ir apa-

čioj raudonu rašalu parašė: „Kunigas Višinskas pamelavo; jei jis jaučiasi užgautu, tai skundžiasi konsistoriai — aš pasistengsiu su liudytojais išsiteisint.“ Matot Rozalime ir pirmiau buvo skaitoma tiktai lietuviška evangelija, o kn. Višinskas, norėdamas įtikt poniai, pamelavo; visiems pasitaiko.

Bet Bagdanavyčienė da ir tada nenutilo. — Parvažiavo iš užrubežės vyskupas ir viešėjosi pas didelį poną Karpių. Ugi atsivelka čia Bagdanavyčienė. Kur boba nebuvus — prie vyskupo! Ir pradėjo jam pamokslą sakyti, kaip turi su kunigais elgtis. „Kunigas, renčia Bagčienė, turi klausyt kiekvieno žodžio vyskupo! Teip aš noriu ir teip turi but! — teip turi apsieit vyskupas su kunigais.“ Vyskupas nepasidavė — laikėsi savo, o svečiai pasidalino į dvi dalis: vieni stoji už vyskupą, kiti — už ponį. Ipač raižėsi Marijonas Janušauckas, bet vyskupo neįveikė. Tada susitarė apie 20 dvarponių ir nurašė pas vyskupą prašymą, reikalaudami, kad *visoje Lietuvoje* būtų evangelijos skaitymas lietuviškai ir lenkiškai.

Ką nutars vyskupas, pažiūrėsimė; veikiausiai nenorės supyktint Lietuvos lenkpalaiškių, o gal ir ne . . . *Muzikas.*

Ryga. [Spektakliai.] Daugiausiai lietuviškų spektaklių buvo Rygoj' ir jos apygardose. Afšas abelnai spaudydavo rusiškai ir žemiau lietuviškai lotyniškam litarom. Bet štai šimet pakilo audra: žandarai išsitraukė po visas pabalces ir viską, ką tik rado, ėmė, net afšas, nors jos buvo valdžios daleistos, nepaliko; o dabar Rygos generalgubernatorius uždraudė ir mažiausią daigtą spaudinti lietuviškai . . . Bet veltu toks uždraudimas: nesulaikys upės bėgio!

Mintauja. [Spektakliai, kalėjimas.] 15. gruodžio žandarai vėl tyrinėjo *Mickevyčių, Vasiliaucką* ir *Stelmacher'į*. Klausinėjo ypač apie lietuvišką spektaklį, kuris buvo Mintaujoj pabaigoj gegužės mėnesio: kas per vieni buvo artistai? ar dalyvavo Požela? ant ko nuėjo pinigai surinkti nuo spektaklio? . . . Išgaut nieko neišgavo. Štelmacher'io da klausė, kokią kalbą turėjo pradžioj birželio jis ir Požela (ant vakzalo) su mokintoju Jablonskiu. Jablonskis tada važiavo ant vakacijų; kaip tik tą dieną ir Požela su Štelmacher'iu buvo ant vakzalo ir jie netyčia susiėjo; kalbėjosi kokias 5 minutes, o ir to nepraleido šnipukai. *Pilkis.*

— Mintaujos kalėjime tebesėdi jau tiktai trys lietuviai: d-ras Veineikis, Danilevyčius ir da koks darbininkas iš Rygos. Dalykai visų lietuvių pavesti Vonsiackui; tik jam dabar nabagėliui bloga, kad nebegali važinėti uždyką. Pirmiau į tris dienas gau-

davo namiej tupėt vieną dieną, o dabar... nutruko: nebe gauna nuo valdžios pinigų ant tokių dažnų važinėjimų; tik jei labai didelis reikalas, tai tada gauna. Poželą 2. gruodžio nuvežė iš Mintaujos į Liepoją.

Kaliniai visi sveiki; ir d-ras Veineikis pasveiko. Knygų turi užtektinai. Tiktai apie vieną kalinį Danilevyčių nieko negirdėt.

Žmogus.

— Bene 1 d. gruodžio paleido iš Mintaujos kalėjimo vieną latvij darbininką Gulbį; jį areštavo Liepojoj. Išstupėjo žmogus apie 7 mėnesius, o pašalpos nė jokios! Net areštantų rubais turėjo dėvėti, nes savi nuplyšo, o kišenėj nė skatiko. Paleido jį iš kalėjimo, atėmė rubus valdžios, — pasiliko žmogus nuogas, net be marškinių. Su vienu kiteluku ant pliko kuno nuvežė jį pas žandarų pulkaininką Klado. Net tam pagailo žmogaus — davė suradęs kokius senus drabužius.

Sunku, vyrai, puti kalėjime, bet da sunkiau, jei apie tavę nieks neatmena, iš niekur neišgirsti jokio palinksminančio, pastiprinančio balso!

— Gimnazijos šnipukai da vis šnipinėja, ar nesuks kur lietuvius susirenkant, skaitant ką priešingą. Valkiojasi gana tankiai po pansijonus, bet ikišiol nieko, o nieko nesuuostė. Jau dabar net pradeda abejoti, ar yra čia kas. „Matyt tik paskalą tokią paleido! Čia nieko nėra“ — kalba tarp savęs šnipukai mokintojai.

Tamošius.

Liepojus. [Kalėjimas, šnipai ir jų nelaimės.] Ant galo paleido Vonsiackis kelis kalinius. Visi turėjo kaucijas sudėt, kas šimtą, kas du, kas tris, keturis, penkis. Paleido da lapkričio mėnesį Liansbergą, studentą Mongirdą, d-rą Jonušį, gimnazistą Bieleckį ir realistą Mickevyčių, paleido teip-gi Birbilą, Baranaucką, Bendiką, dabar 4. gruodžio paleido Ambrozaitį, žmogų da ne seną (apie 45. metų), bet visą baltą, kaip sniegas, paleido latvius Pampe ir Gulbį; visi išėjo iš kalėjimo nenusiminę. D-rą Veineikį žada paleisti antrą dieną kalėdų, d-rą Alekną, Janulaitį ir Čepanį teip-gi žada paleist, tik su Požela ir Danilevyčium nežinia, kaip išeis. D-ras Rokas Šliupas, rodos, da tebesėdi.

Keturakis.

— Ką įstengtų padaryti Vonsiackis, jei neturėtų visos armijos šnipukų? Šnipukai — tai didžiausia jo atspirtis! Garsusis šnipas Sagaitis jau išbėgo iš Liepojaus ir kaip ugnį sudegė — kartus pasidarė ten jam gyvenimas; bet jis dabar gal da daugiau kenksmo padarys: gal jis valkiojasi persirengęs kur po Lietuvą, gal nuvažiavo į kitą kokį miestą ir ten vėl apdums kokiam žmogui akis, kaip Šiauliuose Ambrozaičiui... Bet Liepojoj da

užtenka šnipukų; garsiausiu yra inspektorius gimnazijos Smiriagin'as. Da nespėjo atvažiuoti į Liepoją Vonsiackis, jau Smiriagin'as susibičiuliavo su juo. Per jo liežuvį Vonsiackis krėtė pas mokintinius Biliuną ir Paketurį, per jį ypač areštavo po vakacijų mokintinį Bieleckį, per jį daugelis mokintinių turi bėgti iš Liepojaus į kitas gimnazijas, per jį dabar sunku susieiti į vieną vietą 3—5 mokintiniams. Bet štai apie vidurį lapkričio mėnesio Viešpats Dievas uždėjo ant jo savo ranką.

Inspektorius buvo gimnazijoje. Daug mokintinių, susirinkę aplink jį, kalbėjosi tarp savęs. Tik štai suriko inspektoriumi vienas mokintinis: „Tamistos rubai dega!“ Inspektorius čiupt už užpakalio — nudegė ranką... Nubėgo pas mokintojus ir ėmė šaukt: „manę užmušt nori!“ ėmė rėkt, rankas susiėmęs. Ant nelaimės sudegė tiktai užpakalis manderos.

Pasikėlė bausis trukšmas. Tuoj nusiuntė telegramą į Rygą pas globėją (kuratorių). Atvažiavo apskričio inspektorius Zajenckovskis ir pats globėjas Švarc. Tyrinėjo, tyrinėjo, kas tai padarė — nieko neištyrė; ant galo nusprendė išvyti iš gimnazijos 20 mokintinių, be tiesos kitur įstot. Prisipažino tada pats kaltininkas, mokintinis penktos klisos K. — jį ir išvijo be tiesos kitur įstot. Inspektoriumi nors tiek buvo džiaugsmas. Bet štai vėl nelaimė! Da bebunant Rygos ponams Liepojoj kelis kartus ištarskėjo Smiriagin'o langai. Šeiminkas tų namų bijojosi, kad kartais su inspektorium ir jo namų neiškeltų į padanges; jis liepė Smiriagin'ui pasijieškot kitur gyvenimo. Persikraustė žmogus kitur, namus savo apstatė žemskiais; sergsti dabar jie, kad kas dinamito po namais nepakištų. Jei kas ateina pas Smiriagin'a su koku reikalu, pirma išeiina pati jo pasitiktų, išklausinėja, kaip pavardė, su koku reikalu... tik tada, jei žmogus „ne bausis“, išeiina pats ponas, paima svečių už abiejų rankų, kad negalėtų apliet jį koku deginančiu vandeniu arba nušaut, ir tada kalbasi. Bet ir vėl nesenei išpyskėjo jo langai. Smiriagin'as da padidino sargybą, bet kas-žin ar tas ką gelbės, ar spės dėt naujus langus? Ir jam turbūt, kaip Sagaičiui, apgars Liepojaus duona... Laimingos kelionės! pasakysim mes jam. Laimingai kur sprandą nusisukt!...

Visą kaltę už tuos langus meta Smiriagin'as ir Vonsiackis ant lietuvijų, ypač ant suvalkiečių, pabėgėlių iš Senapilės. Jau net pasakė valdžia gimnazijos, kad daugiau suvalkiečių į Liepoją nebepriims, bet gal ir iš kauniečių atsiras dorų vyrų, gal ir jų ne visų kinkos dreba.

Vyručiai, darykit teip, kaip liepojiškiai su Smiriagin'u, su visais šnipukais ir oberšnipukais!

Šiurpulių Savjukė.

— Paleido kelis lietuvius iš kalėjimo, paleido ir Bendiką. Ką darė nedarė su juo Vonsiackis — nieko neišgavo.

O vėl su Ambrozaičiu, kiek prisitęsė oberšnipas, o nieko nelaimėjo! „kad jis sudegtų, tas senis! Žodžio nuo jo neišgausi!... Sukirmis — jis kalėjime!...“ šnypstė Vonsiackis.

— Eina gandas, kad atėjus nuo ministerio vidaus dalykų popiera kas link lietuviškų spėktaklių. Spėktakliai lietuviški, sako, visiškai užginti, nors tam sunku tikėt, nes nesenei Petrapilėj lošė dramą: „*Ponas ir muzikai*“, Gužučio parašyta. *Baisutis.*

Peterburgas. Liudnos pas mus žinios: kas kentėjo tebekencija ir negali sulaukti savo kančių galo, o kitas dar labiau prispaustas likosi.

5. d. Gruodžio tapo padarytos kratos pas p. *Zofiją Pečkauskaitę*, įsilaužę nakčia į jos kambarį, iškratė drabužius ir paskui jau leido apsirėdyti prie jų, paėmė visus laiškus, fotografijas ir visus popiergalius; 20. d. Gruodžio pašaukta buvo ant tyrinėjimo į „*ochrannoje otdielenije*“. Tyrinėjo kaip ir kitus lietuvius lenkų išgama Sutkauskis; klausinėjo, ar nepažįsta Janulaičio, Vaineikio, ar ne ateidavo Janulaitis Šiauliuose pas ją, klausinėja teip-gi apie jos seserį p. Mariją, ar ji kartais užsirdbanti pinigų tik vaikus mokindama, ar da ir kitu būdu, ar nerašo į „Kraį“.

10. d. Gruodžio Kursėnų pristavas su uredniku padarė kratą pas p. *Mariją Pečkauskaitę*, nieko nerado ir apart protokolo nieko neišsivežė.

Tos dvi kratos buvo padarytos paliepus Vonsiackui. *Z.*

— Vyriausioji cenzūros užveizda buvo pareikalavusi nuo Grodonačalninko, kad nedaleistų mums spaust programų ir afišų lotyniškėmis raidėmis, bet lietuviams pakėlus karštą protestą ir su pritarimu iš kanceliarijos Grodonačalninko, vėl turėjo daleist. — Šitame dalyke buvo pakurstymas Trockio

Žinantis.

„Benedictus Dominus“ . . .

Paprusėje vasaroje ir rudenspi 1900 m. tapo maskolių suareštuota keletas inteligentų mūsų nuskriaustos perdėm Lietuvių tautos. Iš to suareštavimo džiaugias mūsų sulenkėję bajorai ir kunigai:

— Socijalizmo sėkla sėjas; ir proklamacijas matėm prilipintas. Tai ko daugias benorėjei? Gerai, kad ima.

— *Dilatentur vasa!*

— Ką tu? butum iš po anų? autoriteto vyrai tarė ir sprendė.

— Kaip-gi jie, tas mažumėlis Lietuvių, nor atsiskirti? Mes bajor-lenkiai (— lietuvių nebuvo bajorų — buvo „chamai“ ir bus) vedame išganinguoju keliu.

— Areštuoja! Kaip-gi ne areštuos? Jau neprotauk! juokas man: tuos „brošiurus“, matyti, skaitai. Imsi gynioti gal bedievystę? — Kaip-gi ne areštuos? Kaip-gi kiteip žmones be tikėjimo suvaldysime? Mes dabar esame be galės, valdžios neturime bausti ir koroti. Ogi valdžia visokia nuo Dievo yra. Kaip-gi tie bedieviai įsdiršo pasakoti: „Valdžia despoto — jau perskilęs puodas, tvoti jį tiktai į tvorą, tesubyra!“ Ar-gi ne reikia tokių, teip skelbančių, apkalti retežiais ir stumti į cypes — aštias, baisias smirdančias? — Je, je. Čia tai bent jie atsimis ant Dievo: — dušią tokiu būdu išganysi. Kad jie barimo ir pamokslo neklausė, o dar užsimano kritikuoti tuos, kurių, gink Dieve, neprivaloja nieks kritikuoti. Kad dar-gi patįs vieni! O dabar jie užkrečia savo „litvomaniskais“ raštais paklusniasias tėveliams aveles. Baisenybė negirdėta! Pagedę sanariai! tai ką-gi, jei ne atkirsti ir numesti juos! Tegul prapuola per žandarų retežiuose ir baisiose cypėse. Jie vilkai, vilkai! aveles mūsų išplėšia! Ačiu, žandarai, ačiu! Ačiu, maskolių gerai perdėm valdžiai!

— Litvomanija! Ką užsimano! Praeis šimtas metų: nebus tų lietuvių su žemaičiais nė smarsto. O pakol mes į dangų ne persikelsime, mūsų avelės dar vis bus mums paklusnios: jų vilna busime apsidengę šiltai. „*Benedictus Dominus, divites facti sumus!*“ *Zach. XI.*

— Meilės? Dėl „litvomano“ meilės? dėl vilko? dėl jo pasigailėjimo, sąjautimo?! Tesugursta retežiuose! Atsimis! Kas matęs? — Kritikuoti vadus! Toki talavonė! Gadynė virto: Užsimojo prieš šventą valdžią . . .

Rimtai kalbėjo rimti vyrai.

Pusdavatkės Vaikas.

Apie pastatymą paminklo a. a. Kudirkai.

Nr. 9 pr. metų „Varpo“ randame puikius rėdystės nurodymus, kaip va: „geras, sako darbas pastatyti d-ruvi Kudirkai ant kapo paminklą, bet svarbu yra, kad tas paminklas būtų pastatytas už visuomenės akus, o ne už akus saujalės d-ro Kudirkos garbintojų; svarbu yra, kad prie pastatymo to paminklo prisidėtų liaudis, dėl kurios jis dirbo ir kuriai aukavo savo jaunas spėkas ir savo sveikatą.“ Ištikro puikus nurodymai!

Ne pasipažinau arčiau su d-ru Kudirką ir nežinau giliausių pamatų jo darbavimosi, bet jo darbus matydamas, turiu pasakyti, kad didesnė jų dalis — vertimai Mickaus, Digasinsko, Rodzevyčūtės, Šillerio ir kitų veikalų, visi muzikališki veikalai — ne dėl liudės buvo rašyti; visa jo publicistika — tai tik žadinimas iš miego prie darbo, prie atlikimo savo šventų pareigų tėvynei užsnudusios, baugščios ar nutukusios mūsų intilgencijos, mokslą baigusiu vyrų. Visi tie darbai — liaudei nesuprantami; todėl ji ir negalės pilningai suprasti reikalo statymo paminklo; o jeigu laukti, kada ji galės suprasti visą svarbą Kudirkos darbštumo, tai stovės jau gan aukštai, — ne be liaudies eilėsi. Kudirkos darbai intilgentams suprantami ir daugiausiai jiems pašvęsti; užtaigi jie, suprasdami tų darbų svarbumą, turi pastatyti paminklą. Jeigu mes ne galėtumėm visomis sujungtomis spėkomis to darbo atlikti, tai būtų liudna; nes tai parodo, kad a. a. Kudirkos „varpai“ skambėjo tyruose ir dabar dar teip tebeskamba: intilgencija, dėl kurios jis tiek padarė — ta neturi spėkų pastatyti jam ant grabo ženklą savo atminties ir paguodonės!!... O gal but ne vienam teks pamatyti tas eilutes, atsiminti apie Kudirką ir atsiduksėjus pasakyti: „ačiū jam, jis išmokino manę skaičyti, pritraukė prie lietuvištos savo karštu jausmu ir be pailsio dirbdamas, ačiū jam!...“ ir, kad ne slogintų toki atsiminimai ilgiau nubėgs prie vieno, ar kito butinai reikalingo tokioj' valandoj' darbo.

Man rodosi, kad metai eina ir sėkla pasėta turi dygti ir bujoti; todėl ir šauksmas prie aukų ant pastatymo geležinio ar dvasės paminklo atras atbalsį ne vienoj' tautiečių širdy. Amerikiečiai, kurie pasirodė parodos reikaluose gan ukterėję supratime tautiškų reikalų ir dabar teip-pat atliks priderančiai savo užduoti.

PS. Vienas mokyta skulptorius apsiėmė padarynt pagal fotografiją Kudirkos jo biustą dėl pastatymo ant kapo. A-S.

Literatų Fondas.

Iš apgarsinto Nr. 12 „Varpo“ p. m. laiško „Vienybės Lietuvininkų“ matyt, kad dalis mūsų turto ir mūsų dvasiškų spėkų galės but apversta ant pakakinimo naujai atsiradusio mus reikalo — sušėpimo mus sandarbininkų. Kiti tos pašalpos ne reikalauja, bet kiti be tos pašalpos negali pašvęsti savo laiką darbams, kurie ne tik ką ne atneša nė kokios materiališkos naudos, bet da gali įtraukti į nelaimę.

Tarpe mus sandarbininkų yra daug prastų darbininkų, neišėjusių nė kokių mokslų, ir kiti iš tų darbininkų, kaip pasirodo, ne tik moka nuosekliai ir gražiai rašyt, bet supratime gyvenimo ir užduočių lietuviško judėjimo neapsileidžia inteligentams, išėjusiems augštus mokslus, o tulus iš jų da-gi pralenkia. Musų priderystė yra išrasti tokius vyrus ir juos šelpti ne tik raštais, bet ir pinigais.

Kadangi da nesenei įvyko sutarimas su „Vienybės Liet.“ Red. kas link budo sunaudojimo mus rankraščių ir kadangi da nér tam tikrų pinigų, todėl mes tuom tarpu naudojames iš kredito.

Iš privatiškos kasos duotas kreditas. 25 rub.
Stropiam sandarbininkui K. nusiųsta. 5 rub.
lieka 20 rub.

Musų sandarbininkams.

1. Svarbesnius laiškus į Red., korespondencijas, eiles, rašykite ant atskirų lapų.
2. Reikalinga mums turėt reguliariškai kas mėnuo žinias a) iš kiekvieno Lietuvos paviečio, b) Latvijos, c) Finlandijos, d) Lenkijos, e) Maskolijos.
3. Nuolatiniam mus sandarbininkams pasirūpissime pristatyt savo laikraščius ir naujai išleistus raštus. Neturtingiems siūsime dyką po kelis egz savo laikraščiu, jeigu jie to norės. Pinigų pas mus nedaug, bet atsiradus tam tikram ištekliui šiek tiek prisiusime. „V.“ ir „U.“ Red.

Adresai „V-po“ ir „U-ko“ administracijos.

1. Redaktoriaus: Herrn J. Lapinas, Goldschmiedestr. 8, Tilsit.
2. Kasieriaus: Herrn D. Saunus, Rokaiten per Neukirch, Ostpr.
3. Knygininkės: Frl. M. Saunus, Rokaiten per Neukirch, Ostpr.

Atsakymai.

Vaisgantui. „Ar A. iš B. yra pragiatorius?“ paliekame kitam sykiui.

Apuokui. „Šapnas“ bus patalpintas „Varpe“ drauge su kitais panašaus turinio straipsniais.

Berželiui. „Gražus norai ir menki darbai“, „Darbas legališkas ir revoliucijinis“ gavome.

K. V. M. Tamistos užmanymą kas link užrubežės jaunuomės paliekame kitam sykiui.

Kekštui. „Dar apie musų pavardės“ tilps neužilgo. S. R. „Idillija“, „Vasaros naktis“ gavome.

Turinys.

Lenkų bažnyčia Lietuvoje. — Apleistasis (eilės). — Antra didi politiška byla. — Pasišnekėjimas (Užbaiga). — Krislai (Tešimas). — Korespondencijos. Panevežis. Panevežis pav. Rozalimas. Ryga Mintauja Liepojus. Peterburgas. — Benedictus Dominus. — Apie pastatymą paminklo a a Kudirkai. — Literatų Fondas. — Musų sandarbininkams — Atsakymai. — Adresai Red.